

บทที่ 5

เหตุผลที่เกษตรกรเลือกทำการผลิตในระบบเกษตรพันธะสัญญา

และ รายละเอียดข้อตกลง

ในบทนี้ จะได้แจกแจงเหตุผลที่เกษตรกรเลือกทำการผลิตในระบบเกษตรพันธะสัญญา และจากนั้นจะได้ลงรายละเอียดเกี่ยวกับข้อตกลงระหว่างเกษตรกรและบริษัท หรือ ตัวแทน หรือ นายหน้า ในด้านต่างๆ ทั้งรูปแบบของสัญญา ผู้ที่มาติดต่อทำสัญญา ความช่วยเหลือต่างๆที่ตกลงกัน การสนับสนุนด้านเทคนิคและปัจจัยการผลิต การให้สินเชื่อ การขายผลผลิต การประกันราคา การประกันความเสี่ยง ฯลฯ แจกแจงตามชนิดพืช และสัตว์ เพื่อดูความแตกต่างและลักษณะของความสัมพันธ์กันระหว่างเกษตรกรและบริษัท หรือ ตัวแทน

5.1 เหตุผลที่เกษตรกรเลือกทำการผลิตในระบบเกษตรพันธะสัญญา

เหตุผลที่เกษตรกรเลือกทำการผลิตในระบบเกษตรพันธะสัญญาทั้งในกรณีพืชและสัตว์ พบว่าเกษตรกรมีเหตุผลที่หลากหลายในแต่ละพืชและสัตว์ ดังแสดงในตารางที่ 5.1 ในกรณีของถั่วเหลืองฝักสดเกษตรกรร้อยละ 31 ระบุว่าให้รายได้ดี หรือ แน่นนอน อีกร้อยละ 26 ระบุว่าปลูกเพราะเป็นพืชอายุสั้น ปลูกง่าย ใช้ปัจจัยการผลิตน้อย ใช้น้ำน้อย ให้ผลผลิตดี และขายง่าย อันดับสามที่ระบุคือ ร้อยละ 18 ระบุว่าปลูกเพราะมีตลาดรองรับแน่นอน ในกรณีข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรร้อยละ 28 ระบุว่าปลูกเพราะไม่ต้องเอาเงินมาลงทุนเอง มีความสะดวกสบายในการจัดหาปัจจัยการผลิต ในขณะที่ ร้อยละ 26.5 ระบุว่าปลูกเพราะสร้างรายได้และเป็นรายได้เสริม ร้อยละ 16 ระบุว่าปลูกเพราะมีการประกันราคาแน่นอน และอีกร้อยละ 7 ระบุว่าปลูกเพราะมีความเชื่อใจ มั่นใจในระบบของบริษัท ในกรณีของพริก ร้อยละ 25 ของเกษตรกรระบุว่าปลูกเพราะมีการประกันราคาแน่นอน อีกร้อยละ 27 ปลูกเพราะมีรายได้ดี อีกร้อยละ 14 ระบุว่าปลูกเพราะมีนายหน้า/บริษัทมาส่งเสริม ในกรณีข้าวโพดหวาน ร้อยละ 21 ของเกษตรกรระบุว่าปลูกเพราะมีตลาดรองรับแน่นอน อีกร้อยละ 21 ระบุว่า เป็นพืชอายุสั้น ปลูกง่าย ใช้ปัจจัยการผลิตน้อย ใช้น้ำน้อย ผลผลิตดี ขายง่าย และ ร้อยละ 9.7 ระบุว่าปลูกเพราะมีความมั่นใจในระบบของบริษัท ในกรณีมะเขือเทศ ก็เช่นกัน ร้อยละ 22 ของเกษตรกรระบุว่า ปลูกเพราะเป็นพืชอายุสั้น ปลูกง่าย ใช้ปัจจัยการผลิตน้อย ใช้น้ำน้อย ผลผลิตดี และขายง่าย ส่วนอีก ร้อยละ 17 ระบุว่า ปลูกเพราะมีตลาดรองรับแน่นอน ร้อยละ 12 ระบุว่าปลูกเพราะสร้างรายได้และรายได้เสริม อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 13 ระบุว่าปลูกเพราะไม่มีทางเลือกอื่น สำหรับข้าวโพดฝักอ่อน และ มันฝรั่ง ก็เป็นอีก 2 พืชที่เกษตรกรระบุว่าปลูกเพราะไม่มีทางเลือกอื่น ในอัตราส่วนที่ค่อนข้างสูงเช่นกัน คือ ร้อยละ 18 ในกรณีของข้าวโพดฝักอ่อน และ ร้อยละ 15 ในกรณีของมันฝรั่ง ในกรณีมันฝรั่ง เกษตรกรร้อยละ 30 ระบุว่าปลูกเพราะมีตลาดรองรับแน่นอน อีกร้อยละ 14 ระบุว่าปลูกเพราะมีการประกันราคาแน่นอน ส่วนร้อยละ 11 ระบุว่า ปลูกง่าย เป็นพืชอายุสั้น ใช้ปัจจัยการผลิตน้อย ผลผลิตดี และขายง่าย สำหรับข้าวโพดฝักอ่อนร้อยละ 19 ของเกษตรกรระบุว่า เป็นพืชที่ให้รายได้ดี โดยสรุปแล้วในด้านพืช เหตุผลการมีรายได้ดี หรือ รายได้แน่นอนเป็นเหตุผลสำคัญอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการมีตลาดรองรับแน่นอน อันดับสามคือการมีการประกันราคา และเหตุผลอันดับสี่คือ เป็นพืชอายุสั้น ที่ปลูกไม่ยาก ให้ผลผลิตดี

ตารางที่ 5.1 เหตุผลที่เกษตรกรเลือกทำการผลิตในระบบเกษตรพันธะสัญญา ในกรณีพืช

(หน่วย: ร้อยละของจำนวนตัวอย่าง)

เหตุผล	มันฝรั่ง	มะเขือเทศ	ถั่วเหลือง ฝักสด	ข้าวโพด ฝักอ่อน	ข้าวโพด หวาน	ข้าวโพดเลี้ยง สัตว์เพื่อผลิต เมล็ดพันธุ์	พริก	รวม
● ไม่ระบุ	3.0	3.2	1.7	22.1	1.6	4.4	8.9	6.4
● มีการประกันราคาแน่นอน	13.6	-	11.3	-	16.1	16.2	25.0	11.7
● สร้างรายได้ดี หรือรายได้แน่นอน	7.6	11.7	31.2	19.0	8.1	26.5	26.8	18.8
● ไม่มีทางเลือกอื่น ปลุกพืชอย่างอื่น ไม่ได้	15.2	13.3	3.2	17.6	11.3	2.9	3.6	9.6
● มีนายหน้า/บริษัทแนะนำส่งเสริม	9.1	6.7	-	-	-	-	14.3	4.3
● ทำตามเพื่อนบ้าน	6.1	3.3	1.7	7.4	-	7.4	3.6	4.2
● มีตลาดรองรับแน่นอน	30.3	16.7	17.7	10.3	21.0	2.9	9.0	15.4
● เป็นพืชอายุสั้น ปลุกง่าย ใช้ปัจจัย การผลิตน้อย ใช้น้ำน้อย ผลผลิตดี ขายง่าย	10.6	21.7	25.8	7.4	21.0	2.9	3.4	13.3
● มีความรู้ความชำนาญในการปลูก	1.5	-	-	2.9	-	-	-	0.6
● ไม่มีเงินลงทุนหากไม่เข้าระบบ พันธะสัญญา	1.5	6.7	-	-	-	-	-	1.2
● ไม่ต้องเอาเงินมาลงทุนเอง มี ความ สะดวกสบายในด้านการจัดหา ปัจจัยการผลิต	-	-	-	10.3	-	27.9	-	5.5
● อยากทดลองปลูก ต้องการ เปรียบเทียบเพื่อทราบผลตอบแทน	-	-	-	-	4.8	-	5.4	1.5
● ไม่ปล่อยให้พื้นที่ว่างเปล่า ใช้เวลา ว่างให้เกิดประโยชน์	-	5.0	-	1.5	3.2	1.5	-	1.6
● ต้นทุนต่ำ	-	5.0	-	-	-	-	-	0.7
● พื้นที่เหมาะสม	1.5	5.0	-	-	-	-	-	0.9
● ความเชื่อใจ มั่นใจในระบบของ บริษัท	-	1.7	4.8	-	9.7	7.4	-	3.4
● ไม่มีความเสี่ยง	-	-	1.6	-	-	-	-	0.2
● ไม่มีการรวมกลุ่มอำนาจต่อรอง	-	-	-	1.5	-	-	-	0.2
● เป็นการเกษตรที่ทำในชุมชน	-	-	-	-	3.2	-	-	0.5

ในกรณีของสัตว์ เหตุผลที่เกษตรกรส่วนใหญ่ คิดรวมในทุกชนิดสัตว์ เฉลี่ยร้อยละ 40.6 ให้สำหรับการเลือกทำเกษตรในระบบพันธะสัญญาคือ ในระบบนี้มีรายได้ดี มีมั่นคงและมีตลาดรองรับที่แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในผู้เลี้ยงไก่ไข่ ให้เหตุผลนี้สูงถึงร้อยละ 65.6 เหตุผลรองลงมาที่มีเกษตรกรเฉลี่ยทุกสัตว์ ร้อยละ 12.4 ให้คือปลูกเพราะมั่นใจในบริษัท บริษัทดูแลดี ไม่มีความเสี่ยง ซึ่งเหตุผลนี้ จะสูงที่สุดในกลุ่มผู้เลี้ยงปลา และไก่เนื้อประกันราคา และต่ำสุดในกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร และ ไก่ไข่ เหตุผลอื่น ๆ ที่เกษตรกรทั้งพืช และสัตว์ให้ เช่น การที่ไม่ต้องเอาเงินมาลงทุนเอง เกษตรกรที่ตอบข้อนี้ในอัตราส่วนสูงที่สุดคือ ผู้เลี้ยงไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง (ร้อยละ 10) มีความสะดวกสบายในด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต ทำตามเพื่อนบ้าน หรือมีความรู้ประสบการณ์ในการทำมาก่อน มีโรงเรือนอยู่แล้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร ร้อยละ 16 ระบุว่า เลี้ยงเพราะลงทุนไปแล้ว จะเลิกก็ยาก เพราะยังมีหนี้สินต้องชำระอยู่ และอีกร้อยละ 20 ระบุว่าทำเพราะไม่รู้จะทำอาชีพอะไร (ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 เหตุผลที่เกษตรกรเลือกทำการผลิตในระบบเกษตรพันธะสัญญา ในกรณีสัตว์

(หน่วย: ร้อยละของจำนวนตัวอย่าง)

เหตุผล	สุกร	ไก่ไข่	ไก่เนื้อ ประกัน ราคา	ไก่เนื้อ รับจ้าง เลี้ยง	ปลา	รวม
● รายได้ดี/มั่นคง มีตลาดรองรับ	40.0	65.6	40.0	30.0	27.5	40.6
● เห็นเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ทำ แล้วมีรายได้ดี/มีคนแนะนำ	-	14.2	13.3	10.0	4.7	8.4
● มั่นใจในบริษัท และบริษัทดูแลดี ไม่มีความเสี่ยง	-	2.9	20.0	10.0	29.0	12.4
● ลงทุนต่ำ ดูแลง่าย	-	2.9	-	10.0	-	2.6
● ลองดูว่าผลตอบแทนจะดีกว่าทำ อย่างอื่นหรือไม่/หาอาชีพใหม่	4.0	-	6.7	10.0	-	4.1
● มีปัจจัยการผลิตและทุนให้	-	5.7	-	10.0	-	3.1
● ไม่มีเงินทุน/ความรู้/กำลังในการ ทำอาชีพอื่น	-	-	-	-	6.5	1.3
● มีความรู้ /มีประสบการณ์ในการ ทำมาก่อน ครอบครัวเคยทำมา ก่อน	-	2.9	13.3	10.0	-	5.2
● มีโรงเรือนอยู่แล้ว	-	-	6.7	-	-	1.3
● ลงทุนไปแล้ว จะเลิกก็ยาก ยังมี หนี้สินต้องชำระ	16.0	-	-	-	-	3.3
● ไม่รู้จะทำอาชีพอะไร	20.0	2.9	-	-	1.6	4.9
● ทำด้วยใจรัก	4.0	-	-	-	-	0.8
● ไม่มีบริษัทอื่นให้เลือก	4.0	-	-	-	1.6	1.1
● อยู่ใกล้แหล่งน้ำ	-	-	-	-	16.2	3.3
● ปลุกพืชมีปัญหาจากภัยธรรมชาติ แต่การเลี้ยงสัตว์ดังกล่าวสามารถ ควบคุมจากภัยธรรมชาติได้	-	2.9	-	10.0	-	2.6
● ไม่ระบุ	12.0	-	-	-	12.9	5.0

5.2 ลักษณะของสัญญาและประสบการณ์ทำเกษตรพันธสัญญา

ในหัวข้อนี้ ได้มีการแจกแจงข้อมูลที่เก็บได้จากเกษตรกรโดยใช้แบบสอบถามถึงรายละเอียดด้านข้อตกลงเกษตรพันธสัญญา ทั้งรูปแบบสัญญา คู่สัญญา จำนวนปีที่เกษตรกรเคยทำสัญญาดังกล่าว ผู้แนะนำให้ทำเกษตรพันธสัญญา ลักษณะของสัญญาว่าเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ ประสบการณ์ที่เคยทำหรือเลิกทำเกษตรพันธสัญญา สาเหตุที่เลิกทำ (ถ้ามี) รายละเอียดข้อตกลงในแต่ละด้าน เช่น ข้อตกลงด้านปัจจัยการผลิต และกระบวนการผลิต การรับซื้อผลผลิต เงื่อนไขความรับผิดชอบในกรณีที่เสียหายจากภัยธรรมชาติ โรคแมลง โดยแจกแจงรายละเอียดรายชนิดพืช/สัตว์

จากการสอบถามถึงรูปแบบสัญญา พบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างพืชและสัตว์อย่างชัดเจน การทำเกษตรพันธสัญญาในพืช เกษตรกรส่วนใหญ่ (มากกว่าร้อยละ 56 ยกเว้นมันฝรั่งที่ร้อยละ 48.5) ไม่มีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวโพดฝักอ่อนและข้าวโพดหวานที่เกษตรกรมากกว่าร้อยละ 94 และ 87 มีแต่สัญญาปากเปล่าและส่วนใหญ่เป็นสัญญาจากนายหน้าซึ่งจะแตกต่างกันไปตามชนิดของพืช มันฝรั่ง ถั่วเหลืองฝักสด ข้าวโพดเมล็ดพันธุ์และพริกส่วนใหญ่ทำสัญญากับนายหน้าที่เป็นตัวแทนบริษัท ขณะที่ข้าวโพดหวานและข้าวโพดฝักอ่อนมีคู่สัญญาเป็นนายหน้าอิสระ ต่างจากการเลี้ยงสุกร ไก่และปลาที่ส่วนใหญ่เกษตรกรได้ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรกับทางบริษัทโดยตรงหรือนายหน้าที่เป็นตัวแทนของบริษัทโดยตรง

ในด้านประสบการณ์ทำการเกษตรแบบมีพันธสัญญา พบว่า เกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่ของทั้งพืชและสัตว์มีประสบการณ์อยู่ในช่วง 1-5 ปี รองลงมาคือ 6-10 ปี ในกลุ่มพืช มันฝรั่งและข้าวโพดฝักอ่อนจะมีเกษตรกรที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปีอยู่มากกว่าพืชอื่น ส่วนในกลุ่มสัตว์ จะพบว่ามีเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ร้อยละ 15 ที่มีประสบการณ์การเลี้ยงแบบมีพันธสัญญามากกว่า 20 ปีขึ้นไป

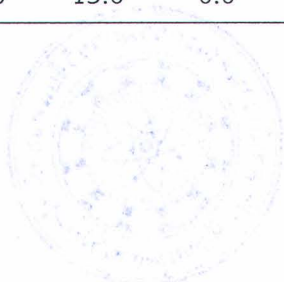
ผู้ที่แนะนำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบมีพันธสัญญา คือ นายหน้าที่รู้จัก ส่วนพนักงานส่งเสริมของบริษัทกับเกษตรกรเพื่อนบ้านเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำในลำดับรองลงมาแตกต่างกันตามชนิดพืช เช่น เกษตรกรผู้ปลูกมะเขือเทศ ข้าวโพดหวานและข้าวโพดฝักอ่อนจะทำตามเกษตรกรเพื่อนบ้านมากกว่า ขณะที่เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสดและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จะทำเพราะได้รับการส่งเสริมจากพนักงานของบริษัทโดยตรงมากกว่า ส่วนการเลี้ยงสัตว์แบบมีพันธสัญญาส่วนใหญ่จะได้รับการส่งเสริมจากพนักงานบริษัทและการได้รับคำแนะนำจากเกษตรกรเพื่อนบ้านที่เลี้ยงแบบมีพันธสัญญามาก่อน (ตารางที่ 5.3 และ 5.4)

ตารางที่ 5.3 ลักษณะของสัญญาและประสบการณ์ทำเกษตรพันธะสัญญาตามชนิดพืช

หน่วย: ร้อยละ

ประเด็นเกี่ยวกับสัญญา	มันฝรั่ง	มะเขือเทศ	ถั่วเหลือง ฝักสด	ข้าวโพด ดหวาน	ข้าวโพด ดฝัก อ่อน	ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิต เมล็ด พันธุ์	พริก
รูปแบบสัญญา							
สัญญาปากเปล่า	48.5	78.3	58.1	87.1	94.1	55.9	58.9
สัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร	51.5	21.7	41.9	12.9	5.9	44.1	41.1
คู่สัญญา							
บริษัทโดยตรง	13.6	16.7	14.5	6.5	4.4	45.6	14.3
นายหน้าตัวแทนของบริษัท โดยตรง	80.3	45.0	67.7	29.0	27.9	52.9	60.7
นายหน้าอิสระ	6.1	38.3	17.7	64.5	61.8	1.5	17.9
ประสบการณ์ที่เคยทำสัญญากับบริษัทหรือนายหน้า							
1-5 ปี	37.9	68.3	43.5	61.3	47.1	72.1	100.0
6-10 ปี	31.8	30.0	40.3	32.3	29.4	16.2	-
11-15 ปี	13.6	-	12.9	1.6	-	4.4	-
16-20 ปี	9.1	1.7	1.6	4.8	4.4	5.9	-
20 ปีขึ้นไป	7.6	-	1.6	0.0	17.6	1.5	-
ผู้แนะนำให้ทำเกษตรพันธะสัญญา							
นายหน้าที่รู้จัก	45.5	41.7	33.9	61.3	47.1	41.2	62.5
พนักงานส่งเสริมของบริษัท	25.8	16.7	43.5	6.5	7.4	35.3	17.9
เกษตรกรเพื่อนบ้าน	18.2	26.7	22.6	27.4	42.6	22.1	17.9
อื่นๆ	10.6	15.0	0.0	4.8	2.9	1.5	1.8

ตารางที่ 5.4 ลักษณะของสัญญาและประสบการณ์ทำเกษตรพันธะสัญญาตามชนิดสัตว์

หน่วย: ร้อยละ

ประเด็นเกี่ยวกับสัญญา	สุกร	ไก่ไข่	ไก่เนื้อ ประกัน ราคา	ไก่เนื้อ รับจ้าง เลี้ยง	ปลา
รูปแบบสัญญา					
สัญญาปากเปล่า	20.0	42.9	13.3	0.0	29.0
หนังสือสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร	80.0	57.1	86.7	100.0	71.0
คู่สัญญา					
บริษัทโดยตรง	100.0	94.3	80.0	70.0	53.2
นายหน้าซึ่งเป็นตัวแทนของบริษัท โดยตรง	0.0	5.7	13.3	20.0	25.8
นายหน้าอิสระ	-	-	6.7	10.0	19.4
ประสบการณ์ที่เคยทำสัญญากับบริษัท หรือนายหน้า					
1-5 ปี	44.0	10.0	9.0	30.0	40.3
6-10 ปี	40.0	37.1	33.3	30.0	51.6
11-15 ปี	-	25.7	0.0	20.0	6.5
16-20 ปี	16.0	2.9	13.3	20.0	-
20 ปีขึ้นไป	-	0.0	2.9	0.0	1.6
ผู้แนะนำให้ทำเกษตรพันธะสัญญา					
นายหน้าที่รู้จัก	4.2	0.0	6.7	0.0	24.2
พนักงานส่งเสริมของบริษัท	33.3	54.3	26.7	30.0	33.9
เกษตรกรเพื่อนบ้าน	29.2	37.1	20.0	40.0	38.7
อื่นๆ	33.3	8.6	46.7	30.0	3.2

มีเกษตรกรส่วนน้อยที่ทำเกษตรพันธะสัญญามากกว่าหนึ่งพืช กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรพันธะสัญญามากกว่าหนึ่งพืชคือเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งที่ส่วนใหญ่นอกจากจะปลูกมันฝรั่งแบบมีพันธะสัญญาแล้วยังปลูกถั่วเหลืองฝักสดหรือข้าวโพดหวานแบบมีพันธะสัญญาไปพร้อมๆกันด้วย มีเกษตรกรส่วนน้อยที่เคยทำเกษตรพันธะสัญญาในพืชอื่นแต่ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้ว ส่วนเกษตรกรผู้เลี้ยงส่วนใหญ่จะเลี้ยงสัตว์เพียงชนิดเดียวและไม่ได้ปลูกพืชแบบมีพันธะสัญญาควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์ แต่กลับพบว่ามีเกษตรกรร้อยละ 30 และ 40 ของผู้เลี้ยงไก่เนื้อแบบรับจ้างเลี้ยงและประกันราคา ร้อยละ 19.4 ของผู้เลี้ยงปลาและร้อยละ 16 ของผู้เลี้ยงหมูที่เคยทำการเลี้ยงแบบมีพันธะสัญญามาก่อนแต่ต้องเลิกทำไปเพราะว่าความไม่เป็นอิสระ การลงทุนสูงไป รวมทั้งประสบปัญหาการขาดทุน แต่ในที่สุดก็กลับมาทำการเลี้ยงสัตว์แบบมีพันธะสัญญาอีกในปัจจุบัน (ตารางที่ 5.5 และ 5.6)

ตารางที่ 5.5 พืชหรือสัตว์อื่นที่ทำเกษตรพันธะสัญญาจำแนกตามชนิดพืช

หน่วย: ร้อยละ

ประเด็นเกี่ยวกับสัญญา	มันฝรั่ง	มะเขือเทศ	ถั่วเหลือง ฝักสด	ข้าวโพด หวาน	ข้าวโพด ฝักอ่อน	ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิต เมล็ด พันธุ์	พริก
พืชหรือสัตว์อื่นที่ทำเกษตรพันธะสัญญาในปัจจุบัน							
ไม่มี	48.5	88.3	59.7	74.2	97.1	88.2	69.6
มันฝรั่ง	-	-	32.3	25.8	-	2.9	-
พริก	1.5	10.0	-	-	-	-	3.6
ข้าวโพดหวาน	28.8	-	6.5	-	-	2.9	1.8
ถั่วเหลืองฝักสด	18.2	-	1.6	-	-	1.5	5.4
อื่นๆ	10.5	1.7	1.6	-	2.9	4.4	21.4
พืชหรือสัตว์อื่นที่เคยทำเกษตรพันธะสัญญาแต่เลิกทำไปแล้ว							
ไม่มี	95.5	93.3	81.7	93.5	89.7	91.2	94.6
พืชอื่นๆ	4.5	6.7	5.0	6.5	8.8	8.8	5.4
สัตว์ (ไก่/ปลา)	-	1.7	-	-	1.5	-	-
สาเหตุที่เลิกทำ							
ขาดทุน	1.5	1.5	3.3	1.6	4.4	1.5	1.8
ราคาสูงกว่าราคาตลาด หรือราคาต่ำไป	-	-	-	6.5	1.8	1.8	-
อื่นๆ	3.0	6.1	10.0	1.6	4.4	4.4	3.6

ตารางที่ 5.6 พืชหรือสัตว์อื่นที่ทำเกษตรพันธะสัญญาจำแนกตามชนิดสัตว์

หน่วย: ร้อยละ

ประเด็นเกี่ยวกับสัญญา	สุกร	ไก่ไข่	ไก่เนื้อ ประกัน ราคา	ไก่เนื้อ รับจ้าง เลี้ยง	ปลา
พืชหรือสัตว์อื่นที่ทำเกษตรพันธะสัญญาในปัจจุบัน					
ไม่มี	88.0	97.1	100.0	100.0	93.5
สัตว์อื่นๆ	12.0	2.9	-	-	6.5
พืชหรือสัตว์อื่นที่เคยทำเกษตรพันธะสัญญาแต่เลิกทำไปแล้ว					
ไม่มี	64.0	91.4	60.0	70.0	79.0
พืชอื่นๆ	16.0	2.9	-	-	1.6
ปลากับบริษัทอื่น	-	-	-	-	19.4
ไก่ไข่/ไก่เนื้อ/เป็ดกับบริษัทอื่น	4.0	-	40.0	30.0	-
หมูกับบริษัทอื่น	16.0	-	-	-	-
สาเหตุที่เลิกทำ					
ขาดทุน/คนกลางหรือนายหน้า	8.0	5.7	-	3.3	8.0
ขาดทุน					
การตลาดดี/ตลาดแคบ	8.0	-	-	-	-
ราคาถูกกว่าราคาตลาดหรือราคาต่ำไป	12.0	-	6.7	1.7	-
บริษัทที่ทำด้วยไม่ค่อยดี/ไม่มั่นคง	-	-	-	-	6.4
กฎระเบียบเข้มงวด ขาดอิสระในการทำงาน	-	-	26.8	10.0	-
อื่นๆ (ลงทุนสูงไป, ดูแลยากเป็นโรค ฯลฯ)	8.0	2.9	6.7	20.0	6.4

5.3 ข้อตกลงในด้านปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิต

การสอบถามเกษตรกรถึงข้อตกลงในด้านปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิต พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในมะเขือเทศ ถั่วเหลืองฝักสด ข้าวโพดฝักอ่อน พริก สุกและไก่ ระบุว่าพันธุ์ที่ใช้ในการผลิตต้องซื้อจากบริษัทเท่านั้น โดยส่วนใหญ่เป็นการซื้อเชื่อ โดยจะถูกหักเงินคืนเมื่อบริษัทมารับซื้อผลผลิต ยกเว้นในการเลี้ยงสุกรที่เป็นการรับจ้างเลี้ยงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งบริษัทจะเป็นผู้ลงทุนด้านปัจจัยการผลิต อันได้แก่ พันธุ์ อาหารสัตว์และยารักษาโรคเอง เช่นเดียวกับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ต้องลงทุนแต่บริษัทจะจัดหาปัจจัยการผลิตให้เกษตรกร นอกจากเมล็ดพันธุ์แล้วเกษตรกรส่วนใหญ่ยังถูกกำหนดให้ต้องซื้อปุ๋ยจากนายหน้าอีกด้วย ส่วนด้านสารกำจัดแมลงและศัตรูพืชพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์และถั่วเหลืองฝักสด ถูกกำหนดให้ซื้อสารกำจัดแมลงและศัตรูพืชจากบริษัทหรือนายหน้าของบริษัทเท่านั้น ส่วนในพืชอื่นๆ เกษตรกรส่วนใหญ่มักถูกนายหน้ากำหนดให้ซื้อจากตนเองด้วยเช่นกัน ยกเว้นข้าวโพดฝักอ่อนที่ไม่ค่อยมีการใช้สารเคมีกำจัดแมลงและศัตรูพืช ในการเลี้ยงสัตว์ ยารักษาโรคสำหรับสุกรและไก่ทางบริษัทจะเป็นผู้จัดหาให้เกษตรกร ส่วนการเลี้ยงปลา เกษตรกรมากกว่าครึ่งเล็กน้อยที่ถูกกำหนดให้ซื้อยาจากบริษัทหรือนายหน้า

ข้อกำหนดด้านการผลิตอื่นๆ เช่น การกำหนดลักษณะพื้นที่ปลูกพืช ส่วนใหญ่พบในพริก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์และถั่วเหลืองฝักสด ข้อกำหนดเกี่ยวกับการตรวจสอบแปลงผลิตจากเจ้าหน้าที่บริษัท ส่วนใหญ่พบในเกือบทุกพืช ยกเว้นข้าวโพดฝักอ่อนที่ไม่ค่อยพบว่ามี การตรวจสอบแปลง ซึ่งน่าจะมีเหตุผลจากการดูแลรักษาง่ายและไม่ค่อยมีโรคแมลงรบกวนมากนัก นอกจากพันธุ์ ปุ๋ยและยาแล้ว ไม่ค่อยพบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบมีพันธะสัญญาจะได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุหรืออุปกรณ์อื่นๆ ในการผลิตในรูปแบบเชื่อ รวมทั้งเงินทุนในการผลิตด้วย (ตารางที่ 5.7 และ 5.8)

ตารางที่ 5.7 ข้อตกลงด้านปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิตจำแนกตามชนิดพืช

หน่วย: ร้อยละ

ข้อตกลงด้านปัจจัยการผลิต และกระบวนการผลิต	มันฝรั่ง	มะเขือเทศ	ถั่ว เหลือง ฝักสด	ข้าวโพด หวาน	ข้าวโพด ฝักอ่อน	ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิต เมล็ดพันธุ์	พริก
กำหนดพันธุ์ที่ใช้ในการผลิตและ ต้องซื้อจากบริษัทเท่านั้น	80.3	100.0	100.0	95.2	100.0	95.6	100.0
โดยซื้อเป็นเงินสด	7.6	1.7	-	8.1	-	-	7.1
โดยซื้อเป็นเงินเชื่อ	71.2	98.3	100.0	87.1	100.0	32.4	92.9
บริษัทเอาพันธุ์มาให้ ไม่เสีย ค่าใช้จ่าย	1.5	-	-	-	-	63.2	-
กำหนดปุ๋ยที่ใช้	57.6	71.7	100.0	83.9	86.8	98.5	92.9
โดยต้องซื้อจากบริษัท	15.2	15.0	40.3	11.3	8.8	39.7	28.6
โดยต้องซื้อจากนายหน้า	40.9	45.0	59.7	69.4	72.1	54.4	60.7
อื่นๆ	1.5	5.0	4.8	3.2	2.9	-	3.6
กำหนดสารเคมีกำจัดแมลง/ ศัตรูพืช/ที่ใช้	62.1	66.7	98.4	56.5	4.4	100.0	73.2
โดยต้องซื้อจากบริษัท	18.2	21.7	48.4	9.7	-	44.1	19.6
โดยต้องซื้อจากนายหน้า	40.9	40.0	50.0	45.2	4.4	55.9	50.0
อื่นๆ	1.5	5.0	-	1.6	-	-	3.6
กำหนดลักษณะพื้นที่ปลูก	18.2	3.3	48.4	27.4	2.9	54.4	60.7
กำหนดขนาดการผลิตหรือโควตาใน การผลิตที่แน่นอน เช่น พื้นที่ ปลูก	9.1	8.3	27.4	8.1	5.9	38.2	44.6
กำหนดการตรวจสอบแปลงผลิต จากเจ้าหน้าที่บริษัทหรือตัวแทน บริษัท	66.7	40.0	59.7	37.1	11.8	64.7	62.5
สนับสนุนวัสดุหรืออุปกรณ์อื่นๆ ใน การผลิตในรูปแบบเงินเชื่อ	3.0	13.3	12.9	4.8	10.3	10.3	14.3
สนับสนุน/จัดหาแหล่งเงินทุนในการ ผลิตในรูปแบบเงินเชื่อ	3.0	1.7	4.8	1.6	2.9	1.5	7.1
อื่นๆ	12.1	3.3	11.3	8.1	7.4	4.4	8.9

ตารางที่ 5.8 ข้อตกลงด้านปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิตจำแนกตามชนิดสัตว์

หน่วย: ร้อยละ

ข้อตกลงด้านปัจจัยการผลิตและ กระบวนการผลิต	สุกร	ไก่ไข่	ไก่เนื้อ ประกันราคา	ไก่เนื้อ รับจ้างเลี้ยง	ปลา
กำหนดพันธุ์ที่ใช้ในการผลิตและต้อง ซื้อ/ใช้ของบริษัทเท่านั้น	100.0	100.0	100.0	100.0	90.3
โดยซื้อเป็นเงินสด	-	62.9	13.3	-	80.6
โดยซื้อเป็นเงินเชื่อ	8.0	37.1	86.7	20.0	9.7
บริษัทเอาพันธุ์มาให้ ไม่เสีย ค่าใช้จ่าย	92.0	-	-	80.0	-
กำหนดอาหารสัตว์ที่ใช้	100.0	100.0	100.0	100.0	93.5
โดยต้องซื้อ/รับจากบริษัท	80.0	100.0	100.0	100.0	77.6
โดยต้องซื้อจากนายหน้า	-	-	-	-	20.7
อื่นๆ	20.0	-	-	-	1.6
กำหนดเวชภัณฑ์ที่ใช้	100.0	85.7	100.0	100.0	56.5
โดยต้องซื้อ/รับจากบริษัท	80.0	85.7	100.0	100.0	40.3
โดยต้องซื้อจากนายหน้า	-	-	-	-	6.5
อื่นๆ	20.0	-	-	-	9.7
กำหนดลักษณะพื้นที่	80.0	68.6	80.0	80.0	53.2
กำหนดขนาดการผลิตหรือโควตาใน การผลิตที่แน่นอน	44.0	40.0	53.3	10.0	19.4
กำหนดการตรวจสอบสถานที่ผลิตจาก เจ้าหน้าที่บริษัทหรือตัวแทนบริษัท	88.0	68.6	80.0	100.0	38.7
สนับสนุนวัสดุหรืออุปกรณ์อื่นๆ ใน การผลิตในรูปแบบเงินเชื่อ	-	5.7	13.3	20.0	11.3
สนับสนุน/จัดหาแหล่งเงินทุนในการ ผลิตในรูปแบบเงินเชื่อ	4.0	5.7	-	11.1	-
อื่นๆ	8.0	11.4	-	10.0	4.8

5.4 ข้อตกลงด้านการรับซื้อ และเงื่อนไขความรับผิดชอบของคู่สัญญา

ในข้อตกลงด้านการรับซื้อผลผลิต พบว่า ในทุกพืช เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการรับประกันว่าจะรับซื้อผลผลิตโดยไม่ได้ระบุปริมาณที่แน่นอน และมีกรรับประกันราคาที่จะรับซื้อขั้นต่ำโดยระบุเกรดหรือคุณภาพของผลผลิต ส่วนในการเลี้ยงสัตว์ พบว่า ในสุกรและไก่ไข่ส่วนใหญ่เกษตรกรได้รับการรับประกันการรับซื้อโดยไม่ได้รับประกันราคาซื้อขั้นต่ำ ส่วนในการเลี้ยงปลา เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการรับประกันการรับซื้อขั้นต่ำโดยระบุเกรด (ตารางที่ 5.9 และ 5.10)

ตารางที่ 5.9 ข้อตกลงด้านการรับซื้อผลผลิตจำแนกตามชนิดพืช

ข้อตกลงด้านการรับซื้อผลผลิต	มันฝรั่ง	มะเขือเทศ	ถั่วเหลืองฝักสด	ข้าวโพดหวาน	ข้าวโพดฝักอ่อน	หน่วย: ร้อยละ	
						ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์	พริก
1. รับประกันปริมาณที่จะรับซื้อขั้นต่ำโดยระบุจำนวนที่แน่นอน	1.5	8.3	-	1.6	8.8	-	5.4
2. รับประกันว่าจะรับซื้อผลผลิตโดยไม่ได้ระบุปริมาณที่แน่นอน	84.8	65.0	41.9	61.3	51.5	100.0	62.5
3. รับประกันราคาที่จะรับซื้อขั้นต่ำโดยระบุเกรดหรือคุณภาพของผลผลิต	62.1	43.3	82.3	71.0	67.6	100.0	67.9
4. รับประกันว่าจะรับซื้อผลผลิตโดยไม่ได้ระบุราคาซื้อที่แน่นอน	9.1	18.3	8.1	9.7	25.0	-	17.9

ตารางที่ 5.10 ข้อตกลงด้านการรับซื้อผลผลิตจำแนกตามชนิดสัตว์

ข้อตกลงด้านการรับซื้อผลผลิต	สุกร	ไก่ไข่	หน่วย: ร้อยละ		
			ไก่เนื้อประกันราคา	ไก่เนื้อรับจ้างเลี้ยง	ปลา
1. รับประกันปริมาณที่จะรับซื้อขั้นต่ำโดยระบุจำนวนที่แน่นอน	-	-	6.7	10.0	8.1
2. รับประกันว่าจะรับซื้อผลผลิตโดยไม่ได้ระบุปริมาณที่แน่นอน	76.0	60.0	46.7	70.0	48.4
3. รับประกันราคาที่จะรับซื้อขั้นต่ำโดยระบุเกรดหรือคุณภาพของผลผลิต	20.0	22.9	60.0	60.0	61.3
4. รับประกันว่าจะรับซื้อผลผลิตโดยไม่ได้ระบุราคาซื้อที่แน่นอน	16.0	29.4	13.3	30.0	53.2

การศึกษาข้อตกลงหรือเงื่อนไขความรับผิดชอบของคู่สัญญาเพื่อดูการแบ่งรับภาระค่าใช้จ่ายเมื่อมีความเสียหายในการผลิต พบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างพืชที่ทำสัญญา โดยเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสด ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวโพดหวานและมันฝรั่งที่เกษตรกรจะได้รับการแบ่งปันความรับผิดชอบจากทางคู่สัญญาในกรณีที่ปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์เน่าเสีย โดยส่วนใหญ่เป็นการร่วมรับผิดชอบบางส่วน มีส่วนน้อยที่ทางบริษัทหรือนายหน้ารับผิดชอบเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ให้ทั้งหมดหรือไม่คิดค่าเมล็ดพันธุ์เลย ส่วนในพืชอื่นเกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 55-60) ต้องรับผิดชอบค่าเมล็ดพันธุ์เองทั้งหมด มีส่วนน้อยที่ทางบริษัทร่วมรับผิดชอบบางส่วน แต่ถ้าเป็นความเสียหายซึ่งเกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ลมพายุ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังต้องรับผิดชอบค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเองโดยต้องจ่ายเงินค่าปัจจัยการผลิตที่เชื่อไว้คืนให้แก่บริษัท ยกเว้นในการปลูกถั่วเหลืองฝักสด ข้าวโพดหวานและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรส่วนใหญ่จะได้รับการยกเว้นหนี้สินบางส่วนถ้าเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ ขณะที่เกษตรกรส่วนน้อยในพืชดังกล่าวได้รับการยกเว้นหนี้สินทั้งหมดและได้รับเงินชดเชยความเสียหายส่วนหนึ่งด้วย (ตารางที่ 5.11)

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ต้องรับผิดชอบกับการตายของสัตว์เลี้ยงเอง ในบางรายที่บริษัทร่วมรับผิดชอบด้วยส่วนใหญ่จะเป็นการรับผิดชอบบางส่วน ซึ่งมีแตกต่างกันไปตามชนิดของสัตว์ ในการเลี้ยงสุกร บริษัทจะรับผิดชอบค่าลูกหมูโดยเกษตรกรไม่ต้องจ่าย แต่เกษตรกรจะต้องรับผิดชอบค่าอาหารที่ลูกหมูที่ตายกินไป ส่วนในการเลี้ยงไก่ บริษัทจะรับผิดชอบค่าลูกไก่ทั้งหมดในกรณีเป็นไขหวัดนกหรือรับผิดชอบในเวลาที่จำกัด เช่น ถ้าตายภายใน 1 สัปดาห์จะเปลี่ยนลูกไก่ให้ใหม่ ในลักษณะเช่นนี้จะคล้ายกับการเลี้ยงปลาที่กำหนดเวลา ถ้าปลาตายภายใน 7 วัน บางรายให้ถึงหนึ่งเดือน บริษัทจะรับผิดชอบ (ตารางที่ 5.12)

โดยสรุปเกี่ยวกับสัญญาและข้อตกลงหรือเงื่อนไขสัญญาจะเห็นว่ามีหลากหลายแตกต่างกันไปตามชนิดของพืชและสัตว์ โดยส่วนใหญ่บริษัทจะกำหนดให้ต้องใช้พันธุ์จากบริษัทเท่านั้น มีบริษัทหรือนายหน้าบางรายที่กำหนดให้เกษตรกรต้องซื้อปุ๋ยและยาพร้อมด้วย ทำให้พิจารณาได้ทั้งในแง่ความต้องการควบคุมเทคโนโลยีของบริษัทหรืออาจเป็นเพราะความต้องการผลประโยชน์ทางการเงินจากเกษตรกรเพิ่มเติมก็เป็นได้ ข้อตกลงเงื่อนไขด้านการรับซื้อส่วนใหญ่เป็นการประกันว่าจะมีการรับซื้อผลผลิตในราคาขั้นต่ำโดยมีการกำหนดเกรดของผลผลิตร่วมด้วย ซึ่งถือว่าการรับซื้อที่ยุติธรรมต่อทั้งสองฝ่าย แต่ทั้งนี้ต้องมีการระบุราคาพร้อมเกรดที่รับซื้อแน่นอนด้วยว่าเกรดไหนได้ราคาเท่าใด ส่วนการร่วมรับผิดชอบกรณีเกิดความเสียหายในปัจจัยการผลิตหรือผลผลิตจากภัยธรรมชาติ ซึ่งมีความแตกต่างกันตามชนิดของพืช บางพืชบริษัทร่วมรับผิดชอบดีทำให้เกษตรกรสามารถลดความเสี่ยงทางด้านรายได้จากการทำเกษตรแบบมีพันธะสัญญาได้อย่างแท้จริง ในขณะที่บางพืช บริษัทไม่ได้ร่วมรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากภัยธรรมชาติหรือแม้แต่ปัจจัยการผลิตที่บริษัทเป็นผู้จัดหาให้ ทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงสูงด้านการผลิตอันส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงด้านรายได้ของเกษตรกรต่อไป การทำเกษตรพันธะสัญญาแบบไม่ร่วมแบ่งปันความรับผิดชอบจะทำให้เกษตรกรที่เผชิญกับปัญหาภัยธรรมชาติไม่สามารถอยู่ในระบบพันธะสัญญาได้

ตารางที่ 5.11 ข้อตกลงหรือเงื่อนไขความรับผิดชอบของคู่สัญญาจำแนกตามชนิดพืช

ข้อตกลงหรือเงื่อนไขความรับผิดชอบ ของคู่สัญญา (การแบ่งปันค่าใช้จ่าย)	มันฝรั่ง	มะเขือ เทศ	ถั่ว เหลือง ฝักสด	ข้าวโพด หวาน	ข้าวโพด ฝักอ่อน	หน่วย: ร้อยละ	
						ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิต เมล็ด พันธุ์	พริก
ปัจจัยการผลิตเสียหาย เช่น เมล็ดพันธุ์เน่าเสีย							
เกษตรกรรับผิดชอบเองทั้งหมด	45.5	55.0	14.5	25.8	58.8	16.2	57.1
บริษัทรับผิดชอบบางส่วน	48.5	28.3	71.0	46.8	38.2	58.8	17.9
บริษัท/นายหน้ารับผิดชอบโดย เปลี่ยนให้ใหม่ถ้าเน่าเสียหรือไม่คิด ค่าเมล็ดพันธุ์	3.0	13.3	14.5	25.8	1.5	20.6	25.0
อื่นๆ	3.0	3.3	-	1.6	1.5	1.5	-
ผลผลิตเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง พายุ							
เกษตรกรรับผิดชอบจ่ายค่าปัจจัย การผลิต	72.7	86.7	25.8	46.8	82.4	45.6	51.8
เกษตรกรได้รับการยกเว้นหนี้สินที่มี กับทางคู่สัญญาบางส่วน	16.7	13.3	69.4	32.3	13.2	27.9	23.2
เกษตรกรได้รับการยกเว้นหนี้สิน	7.6	-	4.8	4.8	-	4.4	7.1
เกษตรกรได้รับการยกเว้นหนี้สิน และได้รับเงินค่าชดเชยจำนวนหนึ่ง	-	-	4.8	3.2	1.5	14.7	3.6
ไม่เคยเกิดเหตุการณ์ ไม่มีข้อตกลง	3.0	-	1.6	1.6	-	2.9	3.6
อื่นๆ	-	-	6.4	6.4	1.5	3.0	7.1
ผลผลิตเสียหายจากโรคระบาดและแมลง							
เกษตรกรรับผิดชอบค่าปัจจัยการ ผลิตเอง	83.6	100.0	64.5	85.7	80.0	64.3	62.3
เกษตรกรได้รับการยกเว้นหนี้สินที่มี กับทางคู่สัญญาบางส่วน	6.6	-	21.0	7.1	20.0	16.7	13.2
เกษตรกรได้รับการยกเว้นหนี้สิน และได้ รับเงินค่าชดเชยบางส่วน	9.8	-	14.5	7.1	-	16.7	24.6

ตารางที่ 5.12 ข้อตกลงหรือเงื่อนไขความรับผิดชอบของคู่สัญญาจำแนกตามชนิดสัตว์

หน่วย: ร้อยละ

ข้อตกลงหรือเงื่อนไขความรับผิดชอบของ คู่สัญญา (การแบ่งปันค่าใช้จ่าย)	สุกร	ไก่ไข่	ไก่เนื้อ ประกัน ราคา	ไก่เนื้อ รับจ้าง เลี้ยง	ปลา
ปัจจัยการผลิตเสียหาย เช่น สัตว์ที่เลี้ยงตาย					
เกษตรกรรับผิดชอบเองทั้งหมด	52.0	85.7	86.7	30.0	74.2
บริษัทรับผิดชอบบางส่วน	32.0	11.4	13.3	40.0	16.1
เกษตรกรรับผิดชอบหมู่ที่ตายโดยไม่ได้ค่าจ้าง เลี้ยง	8.0	-	-	-	-
บริษัทรับผิดชอบทั้งหมดกรณีเป็นไข่หวัดนก	-	2.9	-	30.0	-
อื่นๆ	8.0	-	-	-	-
ผลผลิตเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง					
เกษตรกรรับผิดชอบจ่ายค่าปัจจัยการผลิตเอง	44.0	85.3	53.3	50.0	90.3
เกษตรกรได้รับการยกเว้นหนี้สินที่มีกับทาง คู่สัญญาบางส่วน	12.0	8.8	-	-	6.5
เกษตรกรได้รับการยกเว้นหนี้สินและได้รับเงิน ค่าชดเชยจำนวนหนึ่ง	8.0	-	6.7	10.0	-
บริษัทรับผิดชอบค่าปัจจัยการผลิต แต่ เกษตรกรจะไม่ได้ค่าจ้างเลี้ยง	32.0	-	-	-	-
เกษตรกรต้องรับผิดชอบเองโดยการทำให้ ประกันฟาร์มไว้	8.0	8.7	26.7	10.0	-
อื่นๆ /ไม่รู้เพราะยังไม่เกิดขึ้น	4.0	2.9	13.3	20.0	3.2
ผลผลิตเสียหายจากโรคระบาดและแมลง					
เกษตรกรรับผิดชอบจ่ายค่าปัจจัยการผลิตเอง	37.5	85.1	91.7	50.0	100.0
เกษตรกรได้รับการยกเว้นหนี้สินที่มีกับทาง คู่สัญญาบางส่วน	20.8	-	-	16.7	-
บริษัทรับผิดชอบทั้งหมด	-	14.9	-	10.0	-
บริษัทรับผิดชอบค่าปัจจัยการผลิต แต่ เกษตรกรจะไม่ได้ค่าจ้างเลี้ยง	16.0	-	-	10.0	-